

ПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ У США НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті досліджено так звану динамічну модель державно-управлінської сімейної політики. Охарактеризовано основні напрями розвитку політичної підсистеми механізмів державного управління сферою родинних відносин у США. Розкрито потенціал новоствореної моделі сімейної політики, яка базується на врахуванні ризиків і гнучкості.

Ключові слова: механізми державного управління, державно-управлінська політика, сімейна політика, система державного управління США, динамічна модель сімейної політики, основні напрями розвитку сімейної політики у США, заснована на врахуванні ризиків і гнучкості модель сімейної політики.

Аннотация. В статье исследовано так называемую динамическую модель государственной семейной политики. Охарактеризовано основные направления развития политической подсистемы механизмов государственного управления сферой семейных отношений в США. Раскрыто потенциал новосозданной модели семейной политики, которая базируется на учете рисков и гибкости.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, государственно-управленческая политика, семейная политика, система государственного управления США, динамическая модель семейной политики.

Summary. In the article so called dynamic model of family policy is investigated. Main directions of family policy subsystem of the American machinery of government's development are characterized. Potential of the new risk and resilience family policy model is revealed.

Key words: machinery of government, public policy, family policy, American government, dynamic model of family policy, main directions of family policy development in the USA, risk and resilience model of family policy.

Вступ. Важливою науковою проблемою є обґрунтування шляхів удосконалення механізмів державного управління в частині політики з регулювання сфери сімейних відносин. У цьому контексті вельми актуальним є звернення до питань нинішньої еволюції державної сімейної політики США, яка останнім часом демонструє суттєве зростання результативності та ефективності.

Постановка завдання і мета дослідження. Метою дослідження є виявлення найбільш значущих з точки зору використання під час удосконалення механізмів вітчизняного державного управління тенденцій розвитку політики з регулювання сфери сімейних відносин у США. Її було досягнуто шляхом розв'язання низки конкретних наукових завдань, що зводилися до наступного: дослідити так звану динамічну модель державно-управлінської сімейної політики; охарактеризувати основні напрями розвитку політичної підсистеми механізмів державного управління сферою родинних відносин у США; розкрити потенціал новоствореної моделі сімейної

політики, яка базується на врахуванні ризиків і гнучкості.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, результати нинішнього етапу розвитку підсистеми механізмів державного управління сферою родинних відносин у США втілює так звана динамічна модель сімейної політики, авторами якої є А. К. Баттерфілд (Butterfield), С. Дж. Роча (Rocha) та В. Г. Баттерфілд (Butterfield) [див.: 9]. Ці автори – не тільки вчені, але й практикуючі соціальні працівники. Тому вони наголошують, що середовище, в якому здійснюється державна політика у сфері родинних відносин США, динамічне та постійно змінюється – почасти через проблеми розподілу влади та політичні процеси, котрі звичайно відображають цінності панівних груп суспільства, радше ніж різних типів сімей, яким, за припущенням, ця політика повинна приносити користь. Очевидна роз'єднаність тих, хто приймає рішення, груп інтересів і споживачів змусила вчених дослідити процеси розробки, впровадження та змінювання

управлінської сімейної політики, роблячи акцент саме на динамічності їх природи.

Зазначимо, що оцінки американськими науковцями ситуації у власній країні взагалі відрізняються гострою, критичним характером. Проте здобутки державно-управлінської сімейної політики органів влади США, на наше переконання, є досить вагомими. Далі розглянемо деякі напрацювання американських науковців і практиків за основними напрямками державно-управлінської сімейної політики. Свої узагальнення ми намагались узгодити з основними параметрами охарактеризованої вище динамічної моделі цієї політики.

Втілення динамічної моделі сімейної політики починається з управлінсько-політичного аналізу. Для останнього важливими є способи, у який визначається певна соціальна проблема, та виявлення інтересів, задоволенню яких слугують різні визначення цієї проблеми. Щоби відобразити роль проблем, управлінсько-політичних рішень і загального політичного середовища (англ. politics) у процесі здійснення управлінської політики, сімейно-політичний аналіз потребує динамічного підходу (англ. dynamic perspective). Необхідно брати до уваги проблеми цінностей і влади, а також відповідь на питання про те, що саме групи інтересів та інші зацікавлені сторони в системі органів державного управління й за її межами сподіваються виграти або втратити. Як ефективний спосіб представлення взаємозв'язків між проблемами, управлінсько-політичними рішеннями, владою та загальнополітичним середовищем під час формулювання цілей і напрямів державно-управлінської політики розглядається так звана схема множинних потоків (англ. multiple-streams framework). Важливо аналізувати управлінську політику з позиції сімей, які можуть сприймати цю політику та відповідні програми іншим чином, ніж її розробники та ті, в чиїх руках зосереджено політичну владу. Для трактування складних соціальних проблем і для того, щоб допомогти законодавцям зрозуміти різні аспекти впливу управлінської політики на різні типи сімей, пропонується постійно вдосконалювана модель аналізу сімейного впливу (англ. family impact analysis). Дослідження, здійснювані під кутом зору сімейного впливу, можуть використовуватися не лише на загальнодержавному рівні, але й органами місцевого самоврядування для інформаційного забезпечення власної сімейної політики, діяльності з її підтримки та змінювання [див.: 2; 3; 4; 5; 12; 20; 30; 31; 32; 33; 34; 37; 43; 47; 52].

Вельми значущою частиною підсистеми механізмів державного управління сферою сімейних відносин є організована політична підтримка в інтересах сімей (англ. advocacy for families). Ця підтримка є важливим складником соціальної роботи та діяльності в інших галузях із обслуговування людей, тобто всіх тих галузях, які надають послуги сім'ям і працюють на провадження політики, що зміщує родинне благополуччя. Підтримка в інтересах сімей може бути спрямована як на

окремих клієнтів (англ. client-centered advocacy), так і на цілі соціальні категорії (англ. class advocacy). У другому випадку її метою виступають системні зміни. Зрозуміло, що саме досягнення прогресивних зрушень у масштабах системи є найбільш значущим завданням організації управлінсько-політичної підтримки. Важливо проводити діяльність з підтримки в інтересах сімей головним чином у формі кампаній з підтримки (англ. advocacy campaigns), застосовуючи метод стратегічного планування. Подібні кампанії дозволяють ефективно вирішувати завдання на всіх рівнях державного управління: місцевому, регіональному та центральному. При цьому необхідно застосовувати широке розмаїття тактичних інструментів: переконування, створення цільових груп і коаліцій, лобювання та різноманітні форми роботи з засобами масової інформації на зразок редакційних статей, що підтримують сімейну політику, листів до редакції, соціальної реклами, всебічного використання можливостей електронних мас-медіа [див.: 15; 17; 18; 23; 25; 27; 35; 41; 46].

Подолання бідності як напрям державно-управлінської сімейної політики має базуватися на політичному підході до статистики бідності. Статистичні дані є нейтральними, тобто одна й та сама статистична інформація може бути використана тими, хто забезпечує підтримку сімейній політиці, дослідниками, політичними діячами та управліннями, відповідальними за розробку і впровадження цієї політики, для її спрямування в дусі будь-якої орієнтації з усього політико-ідеологічного спектру. Однак спосіб, у який застосовуються статистичні відомості щодо бідності, великою мірою залежить від властивостей загального політичного середовища та цінностей тих, хто опрацьовує державно-управлінську сімейну політику з метою її впровадження або змінення [див.: 9, р. 126; 40].

Концептуальне підґрунтя державно-управлінської сімейної політики у США в цій частині складають чотири сучасні теорії бідності, що поєднують макросистемний і мікросистемний підходи. Теорія структурної вразливості, автором якої є М.Ренк (Rank), торує шлях до розуміння того в принципі нехитрого факту, що люди, які живуть за рахунок соціальної допомоги, мають такі ж самі сподівання та цінності, що й сакраментальний «середній американець». Більшість їх – вихідці з робітничого класу, і значна частина мають за плечима досить довгу «історію зайнятості» в суспільному господарстві. Теорія активів для бідних, автором якої є М. Шерраден (Sherraden), розкриває два соціальні механізми подолання бідності. Накопичення активів, що відбувається завдяки придбання у власність житла, діяльності пенсійних фондів і прибуткам від малого підприємництва, історично пов'язано зі сприятливими можливостями для того, щоб представникам наступних поколінь вирватися з бідності. Водночас накопичувати політика, що дозволяє бідним накопичувати активи, може мати для них поточний ефект,

включаючи виникнення раціональної та емоційної орієнтації на майбутнє, створення підвалин для того, щоби вдаватися до ризику, і зростання особистої дієвості, конкурентноздатності [див.: 9, р. 153].

Під суттєво відмінним кутом зору дозволяють поглянути на підсистему механізмів державного управління сферою сімейних відносин праці вчених, що розробили теорію соціального капіталу: Дж. Коулмана (Coleman) [див.: 11], Р. Патнема (Putnam) [див.: 36] та ін. Вони надають можливість зрозуміти тканину соціальних відносин як ресурси для розв'язання сімейних проблем, досягнення групових та організаційних цілей, стабілізації стосунків між сім'ями, що мешкають поруч у певній місцевості, та побудови місцевих спільнот. Нарешті, теорія соціальних порушень, автором якої є В. Дж. Вілсон (Wilson) [див.: 51], пояснює стійкий характер бідності у великих містах, де, на протилежність передмістям, у США бідні прошарки й концентруються. Тут мешканці соціально ізольовані та відокремлені від суспільної царини, в якій зосереджено потенціал сприятливих можливостей та економічних ресурсів. У результаті соціальна тканина сімейного та суспільного життя руйнується та виникають культурні норми, що спрямовують життєдіяльність мешканців у річище інше, ніж те, в якому знаходиться головна течія суспільного розвитку.

Підкреслюється, що необхідно пов'язувати формування державно-управлінської сімейної політики з наявною інформацією про ті сфери повсякденного сімейного життя, які звичайно залишаються поза увагою соціальної теорії та офіційної статистики. Йдеться про емоційні, релігійні та духовні аспекти цього життя, про вплив так званих сімейних міфів і фольклору, про притаманну саме даній родині специфіку дій із придбання та споживання речових споживчих вартостей тощо. Інакше кажучи, при формуванні сімейної політики необхідно враховувати відомості стосовно відмітних рис розгортання повсякденної життєдіяльності відокремлених родинних систем у соціальному часі та соціальному просторі. Застосування подібного підходу відразу ж покращує якість управлінсько-політичних рішень у царині родинних відносин [див.: 9, р. 154; 13].

Навіть у період, коли декларувалося невтручання державних органів у родинні справи, у США реалізовувалися програми допомоги сім'ям з метою виконання функцій «держави добробуту». З часів Великої депресії найбільш масштабною з подібних управлінсько-політичних ініціатив була загальнонаціональна програма «Допомога сім'ям із дітьми-утриманцями». У 1996 році на зміну їй прийшла так само федеральна програма «Тимчасова допомога сім'ям, що переживають матеріальні труднощі» (англ. Temporary Assistance to Needy Families). Вона охоплює систему субсидій штатам, що часто передбачають зустрічне фінансування з їх боку, жорсткі часові обмеження та вимоги стосовно працевлаштування безпосередніх одержувачів

коштів. Останніх фахівці об'єднують у три групи: до першої зараховують тих, хто ймовірно розв'яже проблему працевлаштування за допомогою соціальних програм або без неї, до другої – тих, хто не має достатньої кваліфікації, але після проходження відповідної підготовки набуде спроможності працевлаштуватися, до третьої – тих, хто страждає від проблем зі здоров'ям та інших, які зумовлюють необхідність довгострокового надання допомоги. Оскільки ця програма почала реалізовуватись у період підйому американської економіки, лишилося незрозумілим, якою мірою скорочення сімей, що потребують матеріальної допомоги, було наслідком її здійснення, а якою – наслідком природного збільшення кількості вакантних робочих місць, притаманного даній фазі господарського циклу [див.: 14; 26; 29]. Однак показово, що фінансування в її межах не припинялося. Нинішні випробування американської економіки за масштабами не поступаються труднощам часів Великої депресії. Тож маємо підстави очікувати подальшого пожвавлення дій органів влади всіх рівнів у напрямку виконання класичних функцій «держави добробуту».

Показово, що в дуже заможних Сполучених Штатах постійна увага приділяється такому напрямку державно-управлінської сімейної політики, як надання підтримки з метою забезпечення належної якості харчування. Цей напрям роботи охоплює питання доступності продуктів харчування, оподаткування їх виробництва та торгівлі ними і постачання в різний спосіб організаціями неприбуткового сектора продуктів харчування тим, хто потребує відповідної допомоги. Різноманітними й досить інтенсивними є зусилля центральних органів влади в цій царині. Передусім волею згадати «Національну програму шкільних обідів» і «Програму шкільних сніданків». Вони разом з іншими федеральними ініціативами істотно покращують якість харчування дітей з бідних родин і взагалі злидених сімейних систем країни [див.: 7; 28; 29; 38; 50].

Досить інтенсивно у США здійснюється й такий напрям державно-управлінської сімейної політики, як надання підтримки з метою забезпечення належних житлових умов. На наш погляд, вельми значна специфіка американської ситуації в цій царині робить недоцільним занурення в деталі. Але, наприклад, застереженням для органів державного управління всіх країн світу може бути так звана іпотечна криза, що мала глобальні наслідки та великою мірою спричинила розгортання глобальної фінансової кризи. Американські фахівці слушно підкреслюють неадекватність попередньої практики державного регулювання діяльності іпотечних банків та інституцій з надання позик. Центральні органи державної влади повинні здійснювати постійний контроль і нагляд з метою захисту споживачів, інакше в цій галузі вкорінюється та починає домінувати воістину хижачьке ставлення до них з боку зацікавлених суб'єктів господарювання.

Також наголошується на тому, що значно більший внесок у провадження житлової політики можуть і мають робити місцеві та регіональні органи влади [див.: 9, р. 194–195; 16].

Розробляючи такий компонент підсистеми механізмів державного управління сферою родинних відносин, як політика в галузі праці та зайнятості, у США приділяють підвищену увагу її «вписуванню» в контекст економічної глобалізації та деіндустріалізації. Глобалізація розглядається як факт, до якого творці державно-управлінської політики мають пристосовуватися. Наслідки деіндустріалізації в Америці найбільш гостро відчули на собі міста, що здавна були великими промисловими центрами. Вони стикнулися з істотним звуженням податкової бази, погіршенням житлових умов значної частини мешканців і розповсюдженням соціальних хвороб, викликаних високою концентрацією бідності. На нинішньому, третьому етапі глобалізації американській державі вдалося переломити деякі негативні тенденції. Зокрема, органи управління штатів і місцевого самоврядування в сільських і південних регіонах країни вдало використали систему податкових стимулів із метою повернення підприємств автомобілебудування до США. Це стосується насамперед заводів, що здійснюють збирання, випуск готової продукції. В результаті виробники відповідні доходи отримують і податки сплачують в Америці. Але поточна рецесія потребує значно активнішої управлінської політики – у частині підтримки тимчасово безробітних, допомоги їм у працевлаштуванні, організації ґрунтовної (на додаток до короткотермінової, «косметичної») перепідготовки, підвищення рівня мінімальної заробітної плати, ширшого надання податкових кредитів бідним сім'ям на прибутковий податок тощо [див.: 1; 10].

Традиційно ключовим у підсистемі механізмів державного управління сферою родинних відносин вважається такий елемент, як політика в галузі охорони здоров'я. У США на федеральному рівні постійно реалізується низка управлінсько-політичних ініціатив і програм на зразок «Медикер», «Медикейд», програми медичного страхування дітей і системи заходів, що здійснюються через мережу державних лікувальних закладів. Особливо потужна політична діяльність на всіх рівнях державного управління здійснюється в царині охорони психічного здоров'я – через центри психічного здоров'я місцевих спільнот, зусилля із забезпечення рівності в охороні психічного здоров'я та законодавство, спрямоване на запобігання самогубствам у молодіжному середовищі. На думку американських спеціалістів, саме політика в галузі охорони здоров'я найнаочніше демонструє значущість адекватного лідерства, зокрема чіткого керування фінансовими потоками з метою послідовного впровадження сформованої державно-управлінської політики. Також тут випробовуються механізми взаємодії органів державного управління різних рівнів, недержавних неприбуткових і підприєм-

ницьких структур: адже програми та послуги в галузі охорони здоров'я, що фінансуються центральним урядом, адмініструються за допомогою спеціальних управлінських систем, що створені штатами й організаціями приватного сектора. На думку експертів, потребує суттєвого вдосконалення існуюча у США нормативно-правова база у сфері охорони здоров'я. Надії щодо її підняття на новий якісний рівень пов'язуються, зокрема, з прийняттям у 2008 році федерального Закону про рівність у галузі охорони психічного здоров'я та справедливості у галузі лікування наркоманії (англ. Mental Health Parity and Addiction Equity Act of 2008). Експерти оцінюють зміст цього Акту як важливий крок у правильному напрямку [див.: 9, р. 282; 19; 21; 45; 49].

Центральне місце в підсистемі механізмів державного управління сферою родинних відносин США займає політика в галузі піклування про дітей та надання їм підтримки. Це зумовлено тією обставиною, що згадані піклування та підтримка залишаються головною функцією сімей незалежно від їх структури. Однак переважна більшість з усього нинішнього різноманіття американських сімей передбачає наявність ключової постаті жінки-матері. Тому в масштабах суспільства зберігає значущість висновок, що впливає з узагальнення результатів усього масиву конкретно-соціальних досліджень: навіть за наявності чоловіка-батька благополуччя дітей найбільшою мірою, у фундаментальний спосіб залежить від фактичного шлюбного статусу, рівня освіти, величини доходів та забезпечення зайнятості їхніх матерів [див.: 24]. Останні ж нині переважно входять до складу робочої сили суспільства.

Необхідність організованої допомоги сім'ї з боку інших соціальних інститутів у справі цілоденного догляду за дітьми визнана органами влади всіх рівнів: центрального, регіонального, місцевого. До речі, в галузі піклування про дітей та надання їм підтримки, як і взагалі в царині соціальної допомоги, у США спостерігається передача основного обсягу повноважень від федеральних структур органам управління штатів і місцевого самоврядування. При цьому центральний уряд не складає з себе обов'язків щодо фінансового забезпечення, лише застосовуючи вельми широко практику висунення вимог стосовно «зустрічного фінансування». Освоєння ж коштів тепер здійснюється головним чином приватними орієнтованими на отримання прибутку і неприбутковими корпораціями в рамках приписів, що надають їм досить значну свободу маневру. Найслабшим місцем системи виглядає майже повна відсутність програм, що фокусують увагу на дітях, які залишаються вдома самі. Спеціалісти стверджують, що збільшення чисельності дітей, котрі в робочий час батьків залишаються вдома самі, повинно розглядатись як національна трагедія, що приносить сумні наслідки для таких дітей. А втім, потребують негайного посилення й

інші компоненти політики в галузі піклування про дітей та надання їм підтримки [див.: 6; 21].

Ще одним компонентом підсистеми механізмів державного управління сферою родинних відносин, якому саме в США традиційно надається велике значення, є політика боротьби з сімейним, або домашнім, насильством. Виділяють три його основні різновиди: насильство по відношенню до шлюбного партнера (незалежно від того, зареєстрований шлюб офіційно чи ні, тобто йдеться про партнерство в царині статевого життя), неналежне поводження з дітьми та насильницькі дії стосовно людей похилого віку. Щодо насильства по відношенню до шлюбного партнера домінує стереотип, згідно з яким воно має гетеросексуальну природу, причому жертвою завжди є жінка, а насильником – чоловік. На основі цього припущення в США вибудовується законодавство з кінця 1970-х років, коли таке насильство було визнано соціальною проблемою, включаючи чинний федеральний Закон про насильство проти жінок (англ. Violence Against Women Act). Відповідно інші категорії шлюбних партнерів залишаються в цій частині майже без державно-управлінської політичної підтримки. Фінансування ж даного напрямку сімейної політики демонструє тенденцію більшою мірою не задовольняти соціальні, матеріальні та емоційні потреби жіноцтва, а забезпечувати переслідування насильників. Домашнє насильство проти дітей було визнане соціальною проблемою і стало державною справою дещо раніше – у 1960-х роках. Проте методи здійснення цього напрямку сімейної політики характеризуються граничною суперечливістю. Додаткові складнощі викликано тим, що відповідне законодавство приймається великою мірою на федеральному рівні, а реалізується на рівні окремих штатів. Протидія сімейному насильству над людьми похилого віку відбувається на підставі федерального Закону про громадян США похилого віку (англ. Older Americans Act). Цей акт зобов'язує штати створювати спеціальні офіси для надання людям похилого віку послуг із захисту, включаючи розробку під егідою уповноважених із захисту прав цієї категорії громадян довготермінових програм діяльності з піклування та надання їй органами влади штатів юридичної допомоги. Хоча центральний уряд також долучається до розв'язання цієї соціальної проблеми, все ж таки спостерігається істотна різниця між окремими штатами у ступені інтенсивності роботи за даним напрямком [див.: 8; 22; 39; 44; 48].

На думку А. К. Баттерфілд, С. Дж. Рочі та В. Г. Баттерфілда, є ймовірними істотні управлінсько-політичні зміни в багатьох галузях, що стосуються сімейної політики у США. «Оскільки американські

сім'ї стикаються зі складними викликами економічної рецесії, – стверджують ці автори, – прийшов час для управлінської політики, що висуває родину в центр і спрямована на те, щоб досягати благополуччя сімей у всій їх різноманітності. Оцінка ролі сімей надихає ... на підтримку сімейної політики та на пошук нових шляхів для того, щоби навчати сім'ї здійсненню організаційних заходів і залученню підтримки у власних інтересах» [див.: 9, р. XXV].

Дж. М. Дженсон (Jenson) і М. В. Фрейзер (Fraser) наголошують на тому, що США потребують нової концептуальної основи для сімейної політики, включаючи засади діяльності в інтересах дітей і молоді. Під їх керівництвом була розроблена модель сімейної політики, що базується на врахуванні ризиків і гнучкості (англ. risk and resilience model) [див.: 42]. Ця модель ґрунтується на принципах соціоекологічної теорії та, відповідно до авторського задуму, повинна істотно збільшити потенціал творення державно-управлінської політики і формування програм, що нададуть можливість ефективного державного втручання у процес розв'язання проблем, із якими сьогодні стикаються в Америці діти та сім'ї.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Наукова новизна результатів дослідження полягає в наступному:

– показано, що головним здобутком початку XXI століття в царині державно-управлінської сімейної політики, що здійснюється в США, є розробка та утвердження в якості головної так званої динамічної моделі цієї політики;

– охарактеризовано основні напрями розвитку політичної підсистеми механізмів державного управління сферою родинних відносин у США;

– розкрито потенціал новоствореної моделі сімейної політики, яка базується на врахуванні ризиків і гнучкості.

Теоретичне значення наведених положень обумовлюється тим, що вони являють собою важливі доповнення до наукової концепції державної сімейної політики як підсистеми сучасної системи механізмів державного управління. Їхня практична значущість впливає з можливості та корисності застосування з метою вдосконалення відповідних ланок сукупності механізмів державного управління України. Подальші розробки з цієї теми, на нашу думку, мають бути пов'язані насамперед із обґрунтуванням рекомендацій щодо вдосконалення державно-управлінської сімейної політики в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Adams S. Living wage effects: New and improved evidence / S. Adams, D. Neumark // *Economic Development Quarterly*. — 2005. — Vol. 19. — No. 1. — P. 80–102.
2. Amy D.J. Why policy analysis and ethics are incompatible / D.J. Amy // *Journal of Policy Analysis and Management*. — 1984. — Vol. 3. — No. 4. — P. 573–591.

3. Anderson M. Shifting the center and reconstructing knowledge / M.Anderson, P.Collins // *Race, class, and gender: An anthology* / [editors M.Anderson and P.Collins]. — [4th ed.]. — Belmont (CA) : Wadsworth, 2001. — P. 13—21.
4. Berner R. They warned us: The watchdogs who saw the subprime disaster coming — and how they were thwarted by the banks and Washington / R.Berner, B.Grow // *Business Week*. — 2008. — October 20. — P. 36—42.
5. Bogenschneider K. Connecting research and policymaking: Implications for theory and practice from the Family Impact Seminars / K.Bogenschneider, J.R.Olson, K.D.Linney, J.Mills // *Family Relations*. — 2000. — Vol. 49. — No. 3. — P. 327—339.
6. Brooks F.P. New turf for organizing family child care providers / F. P. Brooks // *Labor Studies Journal*. — 2005. — Vol. 29. — No. 4. — P. 45—64.
7. Brown B. Prevalence of food insecurity and health-associated outcomes and food characteristics of Northern Plains Indian households / B.Brown, C.Noonan, M.Nord // *Journal of Hunger and Environmental Nutrition*. — 2007. — Vol. 1. — No. 4. — P. 37—53.
8. Brownell P. Long-overdue recognition for the critical issue of elder abuse and neglect: A global policy and practice perspective / P.Brownell, E.Podnicks // *Brief Treatment and Crisis Intervention*. — 2005. — Vol. 5. — No. 2. — P. 187—191.
9. Butterfield A.K. The dynamics of family policy / A.K.Butterfield, C.J.Rocha, W.H.Butterfield. — Chicago : Lyceum Books, 2010. — XXVII, 445 p.
10. Caputo R.K. The earned income tax credit: A study of eligible participants vs. non-participants / R.K.Caputo // *Journal of Sociology & Social Welfare*. — 2006. — Vol. 33. — No. 1. — P. 9—29.
11. Coleman J.S. Social capital in the creation of human capital / J.S.Coleman // *American Journal of Sociology*. — 1988. — Vol. 94. — Supplement. — P. S95—S120.
12. Coltrane S. The social construction of the divorce «problem»: Morality, child victims, and the politics of gender / S.Coltrane, M.Adams // *Family Relations*. — 2003. — Vol. 52. — No. 4. — P. 363—372.
13. Daly K. Family theory versus the theories that families live by / K.Daly // *Journal of Marriage and Family*. — 2003. — Vol. 65. — No. 4. — P. 771—784.
14. Deprez L.S. The illusion of change, the politics of illusion: Evolution of the Family Support Act of 1988 / L.S.Deprez // *Journal of Sociology & Social Welfare*. — 2008. — Vol. 35. — No. 1. — P. 105—132.
15. Fisher R. Graduate education for social change: A study of political social workers / R.Fisher, A.Weedman, G.Alex, K.D.Stout // *Journal of Community Practice*. — 2001. — Vol. 9. — No. 4. — P. 43—64.
16. Fogel S.J. A decent home for every family? Housing policy initiatives since the 1980s / S.J.Fogel, M.T.Smith, A.R.Williamson // *Journal of Sociology & Social Welfare*. — 2008. — Vol. 35. — No. 1. — P. 175—196.
17. Francisco V.T. Using Internet-based resources to build community capacity: The Community Tool Box / V.T.Francisco, S.B.Fawcett, J.A.Schultz, B.Berkowitz, T.J.Wolff, G.Nagy // *American Journal of Community Psychology*. — 2001. — Vol. 29. — No. 2. — P. 293—300.
18. Freddolino P. A differential model of advocacy in social work practice / P.Freddolino, D.Moxley, C.Hyduk // *Families in Society*. — 2004. — Vol. 85. — No. 1. — P. 119—128.
19. Furman R. A qualitative study of letters to President Kennedy from persons with mental illness and their families: Using the research poem in policy oriented research / R.Furman, A.Shukraft // *Journal of Sociology & Social Welfare*. — 2007. — Vol. 34. — No. 4. — P. 81—95.
20. Glassner B. Where meanings get constructed / B.Glassner // *Contemporary Sociology*. — 2000. — Vol. 29. — No. 4. — P. 590—594.
21. Greenburg M. Next steps for federal child care policy / M.Greenburg // *The Future of Children*. — 2007. — Vol. 17. — No. 2. — P. 73—96.
22. Guggenheim M. Translating insights into policy: Maximizing strategies for pressing adults to do right by children / M.Guggenheim // *Arizona Law Review*. — 2003. — Vol. 45. — P. 765—782.
23. Hartnett H. NASW chapters: Directors' perceptions of factors which impede and encourage active member participation / H.Hartnett, S.Harding, E.Scanlon // *Journal of Community Practice*. — 2005. — Vol. 13. — No. 4. — P. 69—83.
24. Hernandez D. Changing family circumstances / D.Hernandez // *Long-term trends in the well-being of children and youth* / [editors R.Weissberg, H.Walberg, M.O'Brien, and C.Kerster]. — Washington, DC : CWLA Press, 2003. — P. 155—180.
25. Hoefler R. Highly effective human service interest groups: Seven key practices / R.Hoefler // *Journal of Community Practice*. — 2001. — Vol. 9. — No. 2. — P. 1—13.
26. Hogan S.R. Social welfare policy and public assistance for low-income substance abusers / S.R.Hogan, G.J.Unick, R.Speiglmann, J.C.Norris // *Journal of Sociology and Social Welfare*. — 2008. — Vol. 35. — No. 1. — P. 221—245.
27. Jackson-Elmore C. Informing state policymakers: Opportunities for social workers / C.Jackson-Elmore // *Social Work*. — 2005. — Vol. 50. — No. 3. — P. 251—261.
28. Jacobson M. Food matters: Community food assessments as a tool for change / M.Jacobson // *Journal of Community Practice*. — 2007. — Vol. 15. — No. 3. — P. 37—55.
29. King R.F. Welfare reform: Block grants, expenditure caps, and the paradox of the food stamp program / R.F.King // *Political Science Quarterly*. — 1999. — Vol. 114. — No. 3. — p. 359—385.
30. Laraway A.S. Health Insurance Flexibility and Accountability Demonstration Initiative (HIFA): A policy analysis using Kingdon's policy streams model / A.S.Laraway, C.P.Jennings // *Policy, Politics & Nursing Practice*. — 2002. — Vol. 3. — No. 4. — P. 358—366.
31. Lieberman J. M. Three streams and four policy entrepreneurs converge: A policy window opens / J.M.Lieberman // *Education & Urban Society*. — 2002. — Vol. 34. — No. 4. — P. 438—450.
32. Lightfoot E. The policy transfer model: A tool to help social workers engage in successful policy making / E.Lightfoot // *Social Policy Journal*. — 2003. — Vol. 2. — No. 1. — P. 21—34.
33. Lind A. Legislating the family: Heterosexist bias in social welfare policy frameworks / A.Lind // *Journal of Sociology and Social Welfare*. — 2004. — Vol. 31. — No. 4. — P. 21—35.
34. McPhail B.A. A feminist policy analysis framework: Through a gendered lens / B.A.McPhail // *Social Policy Journal*. — 2003. — Vol. 2. — No. 2—3. — P. 39—61.
35. Ortiz L.P. Legislative case-work: Where policy and practice intersect / L.P.Ortiz, C.Wirz, K.Semion, C.Rodriguez // *Journal of Sociology & Social Welfare*. — 2004. — Vol. 31. — No. 2. — P. 49—68.
36. Putnam R.D. Bowling alone: America's declining social capital / R.D.Putnam // *Journal of Democracy*. — 1995. — Vol. 6. — No. 1. — P. 65—78.
37. Rocha C. The effects of economic policies and employment assistance programs on the well-being of displaced female apparel workers / C.Rocha, E.Strand // *Journal of Family Issues*. — 2004. — Vol. 25. — No. 4. — P. 542—566.
38. Rocha C. Food insecurity as market failure: A contribution from economics / C.Rocha // *Journal of Hunger and Environmental Nutrition*. — 2007. — Vol. 1. — No. 4. — P. 5—22.
39. Rodriguez M. Mandatory reporting of elder abuse: Between a rock and a hard place / M.Rodriguez, S.Wallace, N.Woolf, C.Mangione // *Annals of Family Medicine*. — 2006. — Vol. 4. — No. 5. — P. 403—409.

40. Secombe K. «Beating the odds» versus «changing the odds»: Poverty, resilience, and family policy / K.Secombe // *Journal of Marriage and Family*. — 2002. — Vol. 64. — P. 384—394.
41. Seipel M.O. Promoting American families: The role of state legislation / M.O.Seipel, J.Brown // *Families in Society*. — 2008. — Vol. 89. — No. 2. — P. 174—182.
42. Social policy for children and families: a risk and resilience perspective / [editors J.M.Jenson and M.W.Fraser]. — [2nd ed.]. — Thousand Oaks (California) : SAGE, 2011. — XIII, 400 p.
43. Stout K.E. The case of the failed diversity rule: A multiple streams analysis / K.E.Stout, B.Stevens // *Educational Evaluation and Policy Analysis*. — 2000. — Vol. 22. — No. 4. — P. 341—355.
44. Sugg N.K. Domestic violence and primary care: Attitudes, practices, and beliefs / N.K.Sugg, R.S.Thompson, D.C.Thompson, R.Maiuro, F.P.Rivara // *Archives of Family Medicine*. — 1999. — Vol. 8. — No. 4. — P. 301—306.
45. Svihula J. Political economy, moral economy and the Medicare Modernization Act of 2003 / J.Svihula // *Journal of Sociology & Social Welfare*. — 2007. — Vol. 35. — No. 1. — P. 157—173.
46. Teator B. «Your agenda is our agenda»: State legislators' perspectives of interest group influence on political decision making / B.Teator // *Journal of Community Practice*. — 2008. — Vol. 16. — No. 2. — P. 201—220.
47. Turney D. The feminizing of neglect / D.Turney // *Child and Family Social Work*. — 2000. — Vol. 5. — P. 47—56.
48. Unruh J.K. The role of contract design in privatization of child welfare services: The Kansas experience / J.K.Unruh, D.Hodgkin // *Children and Youth Services Review*. — 2004. — Vol. 26. — No. 8. — P. 771—783.
49. Vladeck B.C. Paying for hospitals' community service / B.C.Vladeck // *Health Affairs*. — 2005. — Vol. 25. — No. 1. — P. 34—43.
50. Vogt R.A. Policy recommendations to improve the health of school-age children in the 2007 Farm Bill / R.A.Vogt, D.Cassady, L.L.Kaiser // *Journal of Hunger and Environmental Nutrition*. — 2007. — Vol. 1. — No. 4. — P. 69—87.
51. Wilson W.J. Cycles of deprivation and the underclass debate / W.J.Wilson // *Social Service Review*. — 1985. — Vol. 59. — No. 4. — P. 541—559.
52. Zahariadis N. An assessment of the multiple streams framework: Structure, limitations, prospects / N.Zahariadis // *Theories of the policy process* / [ed. by P.Sabatier]. — Boulder (Colorado) : Westview, 2007. — P. 65—92.

*Рецензенти: Багмет М. О. — д.і.н., професор;
Коваль Г. В. — к.політ.н., доц.*

© Кондратюк Т. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 01.12.2011 р.